

BELEIDSPLAN 2021-2025

vastgesteld 30 september 2020

In 2020 loopt het eerste beleidsplan 2016-2020 van onze Stichting Klinkend Erfgoed Nederland (SKEN) af. Op basis van de opgedane ervaringen en een taxatie van actuele maatschappelijke ontwikkelingen is dit opvolgende beleidsplan opgesteld met inbreng van alle bestuursleden en gesprekken met netwerkpartners.

KLINKEND ERFGOED: ACTUELER DAN OOIT!

De huidige coronacrisis heeft nieuwe betekenis gegeven aan klinkend erfgoed (hierna: 'KE'). Klokken, beiaarden, torenuurwerken en kerkorgels hebben weinig last van de anderhalve-meter-samenleving. Integendeel, ze blijven ondanks tijdelijke beperkingen hoorbaar voor ons allemaal. Openbaar erfgoed, eeuwenoud en toch hypermodern. Want al zijn we digitaal met elkaar verbonden, ook het geluid van onze torens verbindt nog steeds iedereen. Dus staken 'Klokken van hoop' geregeld de mensen een hart onder de riem. Of speelden beiaardiers verzoeknummers die het publiek per smartphone doorgaf.

In figuurlijke zin is de afstand tussen publiek en klinkend erfgoed daarmee kleiner geworden. De vergrijzing van Nederland hoeft geen bedreiging te zijn: klinkend erfgoed kan een leven lang boeien. Klinkend erfgoed stond en staat voor gezamenlijkheid. We hebben weer ontdekt hoe belangrijk dat is en blijft.

Deze herwaardering staat wel in contrast met de dagelijkse praktijk van beheer en behoud. De voortgaande kerksluitingen bijvoorbeeld maken dat orgels een functie verliezen. Ook is de verwachting dat overheden die de zorg hebben voor beiaarden en klokken, de komende jaren met bezuinigingen te kampen krijgen.

De actualiteit van klinkend erfgoed, als component van de openbare ruimte en als potentiële publiekstrekker heeft aandacht nodig. Dat stimuleert de Stichting Klinkend Erfgoed Nederland om zich de komende jaren te blijven inzetten voor onze klokken, beiaarden, torenuurwerken en pijporgels.

I. WAAR STAAT SKEN VOOR?

SKEN is op 20 april 2016 opgericht met als statutair doel:

- het bevorderen van interesse en het vergroten van draagvlak bij jong en oud voor het klinkend erfgoed, waaronder luidklokken, mechanische torenuurwerken, carillons en pijporgels;
- het beheren, behouden en gebruiken van het klinkend erfgoed in Nederland;
- het vergaren en ter beschikking stellen van alle mogelijke middelen om de doelen van de stichting te verwezenlijken;
- en voorts alles wat met een en ander in de ruimste zin verband houdt.

Samengevat: SKEN zet zich in voor de audiocomponent van ons cultureel erfgoed. Het geluid van klokken, beiaarden, torenuurwerken en orgels willen we springlevend houden. Zonder hun geluid is ons cultureel erfgoed niet compleet en doen we onszelf tekort.

De doelstelling van SKEN sluit naadloos aan op het Europees Verdrag van Faro. Als het gaat om cultuurparticipatie is het klinkend erfgoed 'laaghangend fruit', omdat het in de publieke ruimte betrekkelijk eenvoudig is om veel doelgroepen te bereiken en te laten participeren in een gedeelde klankervaring.

II. WAT HEEFT SKEN TOT NU TOE GEDAAN?

SKEN heeft de volgende activiteiten ontplooid of daaraan bijgedragen:

- 2016 *Oprichtingssymposium* in Nijmegen;
- 2017 *Symposium* in Utrecht;
- 2018 *Festivalweek* in Maastricht;
- 2018 Presentatie *Bidbook Hoorbaar Erfgoed/Klinkend 2020*;
- 2019 *Symposium* i.s.m. Erfgoedpartners Groningen c.a.;
- 2019 Opdracht voor *Project Akoestiek*;
- 2020 *Symposium* in Maastricht (uitgesteld i.v.m. de coronacrisis);
- 2020 *Boekpresentatie* Project Akoestiek (uitgesteld i.v.m. de coronacrisis).

Het doel van het bidbook *Hoorbaar Erfgoed* was de organisatie van een *Europees Jaar van het Klinkend Erfgoed 2020*. Die doelstelling is niet gehaald, maar het bidbook bevatte veel ideeën en heeft tot een aantal initiatieven geleid. Zo kwam er mede als gevolg van de geopperde voorstellen een *budget van 2,5 miljoen* voor klinkend erfgoed beschikbaar bij het ministerie van OCW.

Ook het *Project Akoestiek* vloeit voort uit het bidbook. Door het bidbook is de *zichtbaarheid* van SKEN vergroot, niet in het minst door de aanbieding ervan aan de Vaste Tweede Kamercommissie voor Cultuur. Dit beleidsplan 2021-2025 bouwt voort op het bidbook.

III. WAT WIL SKEN NOG MEER BEREIKEN?

Bij de oprichting van SKEN ontstond het plan tot het oprichten van een platform om beheerders, bespelers en publiek bij elkaar te brengen. Beoogde deelnemers zijn onder meer:

- *gemeentebesturen* en anderen met een verantwoordelijkheid voor de publieke ruimte;
- *beheerders* van klinkend erfgoed, zoals eigenaren van carillons en kerkorgels;
- *bespelers* van klinkend erfgoed: organisten, beiaardiers, klokkenluiders en docenten;
- (nieuw) *publiek* voor klinkend erfgoed en *organisatoren* van concerten en andere culturele evenementen.

Dat platform is er nog niet. De meeste van bovengenoemde groepen onderschrijven onze brede doelen, maar zijn nog sterk gefocust op de eigen sector. Wij hebben wel goede contacten kunnen leggen. SKEN wil dit platform nog steeds vormgeven.

IV. WAT HEEFT SKEN GELEERD?

SKEN heeft ervaring opgedaan met:

- het ontwikkelen en samenstellen van een festival- of symposiumprogramma;
- het ontwikkelen van projecten;
- het werven van financiering bij overheden en particuliere fondsen;
- het genereren van publiciteit en belangstelling voor klinkend erfgoed bij uiteenlopende publieksgroepen.

De kennis die SKEN heeft verworven van klinkend erfgoed in Nederland omvat onder meer:

- de maatschappelijke positie van klinkend erfgoed;
- de uiteenlopende opvattingen over klinkend erfgoed bij spelers en beheerders;
- veel contacten met betrokken musici, belangengroepen, ambachtelijke bedrijven, overheden, fondsen, onderwijs en wetenschap, journalistiek en media;
- inzicht in innovatieve programmering (crossovers), moderne publieksacties (communities, interactie spelers en publiek), eigentijds beheer en behoud.

V. WELKE BEDREIGINGEN EN KANSEN ZIJN ER?

We signaleren de volgende bedreigingen van klinkend erfgoed:

- Nederland heeft wereldwijd een vooraanstaande positie qua klinkend erfgoed, maar ambachtelijk kennis en vaardigheid staan onder druk;
- de wassende stroom van kerksluitingen zorgt voor een toenemend aantal zwijgende orgels;
- bespelers anticiperen onvoldoende op de mogelijkheden van nieuwe opdrachtgevers en de leefwereld van een nieuwe generatie;

- organisten zijn veelal gefocust op hun kerkelijke functie, zij opereren in een eigen wereld, terwijl er meer mogelijk is;
- het geluid van klokken en beiaards wordt soms als hinderlijk ervaren, conflicten met omwonenden komen voor;

Maar we zien ook kansen:

- tijdens de coronacrisis zorgden onze klokken en carillons voor een gedeelde luisterervaring bij een groot publiek. Niet gehinderd door beperkingen vertolkten klokken onze hoop op betere tijden en brachten carillons verstrooiing, vaak op verzoek van publiek dat zich voorheen nauwelijks bewust was van onze torenmuziek;
- orgelconcerten blijken zich goed te lenen voor online uitvoeringen en trekken zo nieuwe luisteraars;
- er ontstaan nieuwe opdrachtgevers, zoals overheden, beheerstichtingen, commerciële partijen (uitvaartondernemers, congresorganisatoren e.d.);
- (monumentale) kerkgebouwen worden steeds meer gezien als verlengstuk van de openbare ruimte, ook in de nieuwe functies die zij vaak krijgen;
- historische torenuurwerken lijken (ook letterlijk) de tand des tijds goed te doorstaan. Deze historische vorm van tijdsbeleving in de openbare ruimte blijft publiekelijk gewaardeerd.

Kortom: een gedeelde klankervaring voorziet in een behoefte van een breed publiek en draagt bij aan een landelijk netwerk van nieuwe communities.

VI. HET GELEGDE FUNDAMENT

Samenvattend kunnen we stellen dat we de afgelopen vier jaren onze statutaire doelen hebben proberen te bereiken met het:

- creëren van naamsbekendheid;
- voorbereiden van een netwerk van partners (door contacten en symposia);
- lobbyen voor overheidsmiddelen;
- verzorgen van voorlichting op landelijk niveau;
- uitvoeren van het project *Akoestiek*;
- voorzien in een basisstructuur van SKEN (ondersteuning, website e.d.).

VII. WAT GAAN WE IN 2021-2025 DOEN?

De komende beleidsperiode zullen we voortbouwen op dit fundament. Daarbij willen we het accent trachten te leggen op een meer regisserende rol. We onderscheiden vanaf 2021 drie soorten activiteiten:

- a) Voorlichting en communicatie
- b) Aanleg landelijk netwerk (platform)
- c) Organiseren van themaprojecten

Ad a. Voorlichting en communicatie

Belangrijkste middel tot heden voor onze *voorlichting en communicatie* is de website van SKEN. Die blijft noodzakelijk, maar is ook een eenzijdig middel. Want de site leent zich nauwelijks voor interactie met het veld. Wij zullen de komende periode dan ook stevig inzetten op de ontwikkeling van onze social media volgens een coherent plan van aanpak. Ook willen we vaker persberichten en nieuwsbrieven maken. Bestuursleden gaan een blog bijhouden op de website. Daarnaast wil SKEN onderzoeken of werkbezoeken in het land, bij bestuurders en beheerders van klinkend erfgoed, haalbaar zijn. Tijdens zo'n bezoek kunnen bestuursleden van SKEN voorlichting geven over de nieuwste ontwikkelingen. SKEN zal daartoe de Vereniging De Hollandsche Molen raadplegen, die momenteel ook op deze wijze haar werkvloer bedient.

Ad b. Aanleg landelijk netwerk (platform)

Nu het klinkend erfgoed steeds meer in andere dan de historisch bepaalde handen komt, kan een bredere maatschappelijke coalitie zich erover ontfermen. SKEN is in de positie om die coalitie te smeden. Via jaarlijkse bijeenkomsten kunnen ervaringen worden uitgewisseld en contacten gelegd, zodat succesvolle initiatieven een breder effect kunnen krijgen (en mislukte experimenten niet eindeloos herhaald hoeven te worden).

In dit verband past ook de jaarlijkse *Nationale Orgeldag* die georganiseerd wordt onder auspiciën van SKEN.

Contacten met nationale en internationale koepels en centra voor deelgebieden van klinkend erfgoed moeten aangelegd of verstevigd worden. Een uitvoerige lijst van partners hebben wij opgenomen in ons Bidbook *Hoorbaar Erfgoed 2020*.

Ad c. Themaprojecten

Rond klinkend erfgoed is een brede schakering aan thema's mogelijk. Het is noodzakelijk dat SKEN qua thematiek scherpe keuzes maakt.

SKEN kiest voor de komende periodes tweethema's:

- Klinkend erfgoed & *jeugd*
- Klinkend erfgoed & *beheer*

Binnen deze thema's zijn uiteenlopende projecten mogelijk, al dan niet in samenwerking met andere partijen. SKEN ziet zichzelf als katalysator. Daarom heeft SKEN een voorkeur voor projecten die door andere partijen kunnen worden voortgezet en uitgebouwd. Anderzijds zal SKEN geen initiatief nemen als zij niet ook de regie kan voeren.

Van een derde thema, klinkend erfgoed en werelderfgoed, wil SKEN de haalbaarheid onderzoeken.

VII.1. Klinkend erfgoed & jeugd

Klinkende monumenten hebben een achterstand ten opzichte van andere fysieke monumenten als het gaat om belangstelling door de *jeugd*. Als er al interesse is of ontstaat, zijn er praktische en andere bezwaren die jeugdige betrokkenheid in de weg staan. Om het geluid van carillons en klokken kan je in de openbare ruimte weliswaar niet heen, maar ze zijn moeilijk te bereiken. Orgels hebben als handicap, dat ze meestal in kerken staan, oorden die veel jongeren niet (meer) kennen. We moeten ook niet proberen de jeugd naar orgel- of beiaardconcerten te lokken. Dat is een doodlopende weg.

Wanneer we klokken en orgels echter meer gaan presenteren als 'geluidsapparaten van het verleden' en de jeugd daarmee daadwerkelijk laten kennis maken, liggen er veel kansen. Laat ze maar spelen op een orgel of op een beiaard. Doe het zelf! Laat ze van dichtbij horen en zien waartoe deze instrumenten in staat zijn. Tien tegen één dat flink wat jongeren geboeid raken.

VII.2. Klinkend erfgoed & beheer

Klinkend erfgoed wisselt steeds vaker van beheerder. Waren vroeger vooral de kerken eigenaar, steeds meer worden overheden of andere gemeenschappen dat.

Dat heeft consequenties voor de bespelers, maar ook voor het beheer en onderhoud.

Er komen nieuwe manieren van gebruik: bij andere gelegenheden dan voorheen, met ander repertoire, een ander publiek. De band met het publiek moet worden versterkt. SKEN zal daarom ook het gebruik van orgel en beiaard stimuleren bij niet-culturele evenementen, zoals prijs- en diploma-uitreikingen.

VII.3. Klinkend erfgoed & werelderfgoed

Nederland heeft zich geprofileerd als 'Orgelland' bij uitstek. Waarschijnlijk zijn er nergens zoveel historische orgels per km² als hier. Het ambacht van orgelbouw bezit in Nederland dan ook een lange traditie. Onze orgelbouwers genieten wereldfaam. Maar in tegenstelling tot bijvoorbeeld Duitsland is in Nederland de orgelbouw minder geïstitutionaliseerd. Zo is er geen gecertificeerde of erkende opleiding.

Mede wat dat betreft is men in Duitsland verder, waardoor Orgelbau tot World Heritage kon worden verklaard. Zo'n erkenning zou in Nederland voor een stimulans van de bedrijfstak zorgen. Daarvoor moeten een aantal stappen worden gezet, onder meer met de Vereniging van Nederlandse Orgelbouwers en andere betrokkenen. Ervaringen elders opgedaan, bijvoorbeeld die om de Romeinse Limes in Nederland tot werelderfgoed te verklaren, kunnen daarbij helpen.

SKEN wil een haalbaarheidsonderzoek doen en -bij een positieve uitkomst- het voortouw nemen om de Nederlandse orgelcultuur als werelderfgoed erkend te krijgen.